

Introduktion til de 7 hensyn i læseprogrammet "Sikker læsestart"

Af lærebogsforfatter og læsekonsulent Pernille Frost

1) Selvstændig læsning først ved "funktionelt bogstavkendskab"

Mens der helt fra starten af 0. klasse kan børnestaves, og det kan modelleres hvordan man læser lydrette ord og små sætninger med kendte bogstaver, så er det afgørende for at den fortsatte læseudvikling ikke går skævt, at ingen elever sættes til at læse selvstændigt før de mestrer alle bogstaver og deres standardlyde, svarende til at de har et funktionelt bogstavkendskab. Det indebærer

- At de let kan genkende og selv skrive alle store og små bogstaver
- At de kender og bruger læseretningen konsekvent
- At de kan smelte 2-3 bogstavers lyde sammen bogstavbevarende
- At de kan stave korte, lydrette ord lydbevarende

Hvis ikke undervisningen i 0. klasse har bragt en elev til funktionelt bogstavkendskab, skal der arbejdes ekstra mod dette. Det kan for de allerfleste være nok med bogstavkurset "De 24 nøgler", som kan afvikles af hjemmene. Kurset er simpelt og selvdifferentierende og tager fra 1 til 4 uger med 30 minutters daglig træning. Kurset kan naturligvis også gennemføres på skolen med en lærer, men erfaringen er at 9 ud af 10 hjem klarer opgaven. Det er en væsentlig pointe at de elever som har sværest ved at lære at læse, fx fordi de lærer langsomt og har svært ved at opfatte lydene, er dem der har mest brug for at mestre bogstaverne ordentligt. Det skal de i læsestarten bruge til den ret svære opgave at læse ord med lydene. Hvis eleven ikke er i mål efter 4 ugers bogstavkursus, eller hvis der ikke er fremdrift - eller hvis der opstår en negativ stemning omkring opgaven, så skal kurset stoppes, for så kan der være store vanskeligheder på spil. Men dette vil kun gælde 1-2% af eleverne.

2) Eleven får metabevindsthed om sin læringsituation

Elevernes læring går gennem mange faser, og hele vejen italesættes det hvad man skal lære, hvad det kan bruges til og hvordan man kommer i mål. Det kan fx gælde at forklare eleverne at den besværlige lyd for lyd-afkodning vil blive afløst af umiddelbar genkendelse af ordene når man læsetræner. Og at det vil føles let at læse når man når dertil. Det kan også gælde meningen med at der findes både store og små bogstaver. Det kan gælde forskellen på læsebøger og andre bøger – og mange andre forhold. Eleven kan også inddrages i at evaluere sin egen udvikling. (Læs mere om Mestringspædagogikken på pernillefrost.dk/bloggen)

3) Hver elev læser på sit eget niveau i hensynsfulde læsebøger

Det følger jo af den individuelle læsestart at eleverne læseudvikling ikke er synkron, og at de derfor ikke kan læse i en fælles læsebog samtidig. De skal samme vej gennem de samme faser, men de ankommer i forskelligt tempo og med forskel på hvor meget støtte de skal have undervejs. Læsebogen er under alle omstændigheder redskabet til at flytte dem fra den besværlige lyd for lyd-afkodning til en ubesværet og automatiseret afkodning. Den skal være mest muligt lydret i starten, men så skal den gradvis og forsigtigt indføre betingede lyde og de hyppige "drilleord". Det er vigtigt at læsebøgerne ikke forbliver lette, men derimod forsigtigt indfører nye udfordringer hele tiden.

Til denne fase i elevernes læseudvikling kræver det at man vælger læsebøger med systematisk progression til denne fase, og gerne med et system der er tydeligt at gennemskue. Undervejs skal der være mulighed for at både lærer og elev kan evaluere og overvåge at udfordringerne er passende. (Læs mere på bloggen under [løbende evaluering](#) og [differentiering](#).)

4) Gentagen læsning under automatiseringen

I den første selvstændige læsning kan man med stor virkning sætte eleverne til at læse gentaget dagligt. Det består i først at læse ny tekst i cirka 10 minutter. Derefter læses det samme stykke igen, hvilket vil tage cirka 7 minutter, for nu går både sikkerheden og hastigheden lidt op. Endelig læses det samme stykke en tredje gang, og denne gang føles det let at læse, og først her har eleven overskud til at forstå det læste. Den sidste læsning tager cirka 5 minutter.

Den første og indlysende gevinst ved metoden, er at eleven når frem til forståelse af det læste, selvom eleven læser noget som umiddelbart synes svært. Det kan både hjælpe elever som kæmper med det basale, men det kan også hjælpe elever som er nået langt. De sidste er dog tilbøjelige til at gerne ville slippe for et læse gentaget, og det skal man oftest efterkomme.

På langt sigt er gentaget læsning meget demokratisk, idet det er de svageste elever som høster mest af denne metode, og det giver derfor kortere afstand fra top til bund i klassen. På et par måneder hæver de svageste først deres sikkerhed helt op til 100%, og derfor tager automatiseringen fart. Og når de efter et halvt år læser mange ord automatiseret, får de også en bedre forståelse. De svageste elever høster derfor på deres sikkerhed, hastighed og forståelse. En elev der fra starten allerede var sikker i afkodning, høster kun på hastighed og forståelse. Det er lettest at sætte alle i gang med gentaget læsning, og derefter differentiere ved at lade de hurtigste som ikke får så meget udbytte af det, gå ned til 2 og derefter bare læse uden gentagelse. De fleste elever som kommer sent i gang, skal læse gentaget under hele automatiseringen. Men ved "sikker læsestart" overstås automatiseringen inden udgangen af 1. klasse.

5) Læsning med stemme og finger under automatiseringen

Mens elevens automatisering foregår, skal der læses med stemme for at afkodningen kan støttes. Med stemme bliver afkodningen mere præcis, og det bliver lettere at høre hvis der var noget galt med den. Og når afkodningen er præcis, så har man lyden at gå efter, når man skal finde ordet i sit mundtlige ordforråd – og der kan godt være et lille stykke vej mellem de lyde man fik frem og den normale udtale man har lagret i sin hukommelse. Når automatiseringen er fuldstændt, vil eleverne af sig selv begynde at læse indenad, og det sker når de oplever at øjnene kan læse hurtigere uden stemmen. Men før det punkt, er det vigtigt at man ikke presser eleverne til at læse indenad. Og det er præcis derfor at læsetræningen skal foregå hjemme, suppleret af makkerlæsning i skolen.

Fingeren er et undervurderet og vigtigt redskab når man endnu ikke læser automatiseret, for når man ikke umiddelbart har adgang til ordene, så skal hvert ord knækkes som en lille rebus, og det er ikke muligt at zappe i teksten for at finde ud af hvor man var kommet til. Det er også en af grundene til at eleverne ikke kan læse i en fælles læsebog i klassen med udbytte, sådan som det ofte blev praktiseret før.

6) Læseudvikling kræver læsetræning

For at udvikle sig, skal man træne. Det gælder for alle færdigheder, og dermed også for læsning. Hvert eneste ord skal automatiseres, og for nogle elever sker det efter at de er stødt på ordet et par gange, mens det for andre kræver at de har mødt og afkodet et ord sikkert over ti gange. Og da

det er så individuelt, er det svært at sige hvor meget der skal til før eleverne automatiserer. I programmet Sikker læsestart var erfaringen dog at der skulle et minimum af 20.000 løbende ord læst gentaget (dvs. 60.000 løbende ord) til for at de hurtigste automatiserede. For de elever der udvikler sig langsommere, skal der så 3-4 gange så meget træning til at de bliver automatiserede læsere.

7) Opbygning af læsevaner

Elevers læsetræning bliver mest stabil hvis der arbejdes eksplicit med læsevanerne over for eleverne - med inddragelse af hjemmene. Det er ikke nok på et møde at sige at det ville være godt hvis de læste 20-30 minutter hjemme om dagen. Det skal stilladseres anderledes og tydeligt af lærerne, og det skal helst bakkes op og italesættes af skoleledelsen også. Et uundværligt redskab når der skal opbygges stabile vaner, er en lille registrant eller en anden form for logbog som eleven selv fører, og som afleveres efter aftale, fx en gang om måneden. Her er nogle tips:

- Regn med at det tager 1-2 måneder at opbygge en vane
- Forklar eleverne hvad det hele går ud på
- Lav aftaler med eleverne om hvordan det skal foregå
- Forældrene skal finde et nogenlunde fast tidspunkt
- Det kan også være et familiemedlem, eller en ældre bror eller søster man læser for
- Eleven skal selv føre læsekortet (eller logbogen)
- Fortæl forældrene at der ikke må være dårlig stemning
- Hvis eleven ikke vil læse, sættes en streg på den dag
- Men 5 minutter er bedre end ingenting
- Fortæl at man skal sigte efter en halv time hver dag
- Det vil af og til være mindre, og nogle dage lykkes det ikke
- Men træningen og vanen bliver stabil, hvis det lykkes 3 ud af 4 dage
- Efter nogle måneder kan forældrene nøjes med at lytte til den 3. og flydende gennemlæsning
- Brug evt. en form for belønning af vanerne, fx klistermærker eller smiley'er.
- Eller du kan nøjes med at belønne de elever der kæmper mest.

Med en fælles indsats er det erfaringsmæssigt muligt at få skabt stabile læsevaner i 9 af 10 hjem. For den sidste tiendedel bliver det skolens opgave at supplere træningen på skolen. Men det kan langt bedre nås med skolens ressourcer, især fordi man med programmet har forhindret en masse elever i at udvikle indsatskrævende læsevanskeligheder.

Fortsæt med at monitorere elevernes selvstændige læsning – gerne helt op i overbygningen! Men find på nye incitamenter og måder at synliggøre læsningen og dele erfaringerne på. Så snart du slipper denne monitorering, falder omfanget af læsningen drastisk.

Læs mere om baggrund, læsefaglig evidens og resultater med de 7 hensyn i *Sikker læsestart – et differentieret program til effektiv automatisering*, Akademisk Forlag (2019)